

KRONIKA**Razstava Božo Štajer: Svet solin**

Portorož, 15. 1.–25. 2. 2024

Fotografska razstava z naslovom »Božo Štajer: Svet Solin« prikazuje Piranske soline, ki jih je fotograf Božo Štajer ujel v objektiv svojega fotoaparata poleti leta 1954. Na njej je prikazanih 19 od 56 črno-belih fotografij posnetih na fotografski film velikosti 6×6 cm, ki jih hrani fotografski fond Muzeja novejšje in sodobne zgodovine Slovenije. Ujeti trenutki so zapisali čas Piranskih solin »tik pred« podpisom Londonskega memoranduma, ki je cono B Svobodnega tržaškega ozemlja pripisal Jugoslaviji, cono A pa Italiji, zaradi česar se je večina italijansko govorečih prebivalcev Pirana, izselila v Italijo. Izselili pa se niso »le« prebivalci Pirana, ampak tudi solinarji, ki so na podlagi več stoletnih izkušenj preteklih rodov gospodarili v Piranskih solinah in v »tovarni soli« ustvarili tamkajšnjo solinarsko krajino. Fotografsko gradivo je časovni stroj, ki prikazuje solinarsko dejavnost Piranskih solin.

Božo Štajer je fotografiral na treh lokacijah. Prva lokacija so soline Fazan v Luciji, ki ne obstajajo več. Namesto njih je danes tam Marina Portorož in razna poslopja, med drugim tudi zdravstveni dom v Luciji. Druga lokacija je severni del Sečoveljskih solin (imenovan Lera), kjer proizvodnja soli poteka še danes in kjer je sedež Krajinskega parka Sečoveljske soline. Tretja lokacija je južni del Sečoveljskih solin (imenovan Fontanigge), kjer je bila proizvodnja soli ukinjena leta 1967. Od takrat je tam pobudo prevzela narava. Na dveh nekdanjih solnih poljih v območju Fontanigge so leta 1991 odprli Muzej solinarstva, s katerim upravlja Pomorski muzej »Sergej Mašera« Piran.

Razstavljene fotografije je izbrala Andreja Zupanec Bajželj. Besedila so pripravili Andreja Zupanec Bajželj, Matjaž Kljun in Veronika Bjelica, avtor oblikovanja je Tomaž Perme, fotografije pa sta obdelala Sarah Poženel in Sašo Kovačič.

Tri fotografije iz solin Fazan v Luciji prikazujejo panoramo solnih polj solin s solinskimi hišami in vetrno črpalko imenovano »*macchina*«.

Pet fotografij iz severnega dela Sečoveljskih solin (imenovan Lera) prikazuje pobiranje soli, oblikovanje kupa pobrane soli (fotografija je bila uporabljena kot naslovnica solinarskega učbenika Morske solane, izdanega leta 1954; solinarska šola za Jugoslavijo je delovala v Ulcinju v Črni Gori, kamor so na poklicno šolanje hodili tudi bodoči solinarji iz Pirana in okolice), natovarjanje soli v vagone na tirih, prevoz soli iz solnih polj z dizelsko lokomotivo, ki vleče vagone s soljo, prevoz soli z ladjami po kanalih ter vleko plovila s soljo v solinskem kanalu »*cavani*«.

Enajst fotografij iz južnega dela Sečoveljskih solin (imenovan Fontanigge) prikazuje pobiranje soli v kristalizacijskih bazenih »*kavedinih*«, solinarja s svitkom, narejenim iz grma divjih špargljev imenovanim »*scova*«, skozi katerega so precejali gosto, slano vodo, zato da ne bi poškodovali petole – posebne glinene podlage na dnu kristalizacijskih bazenov, na kateri so pobirali bele kristale soli, lesene samokolnice »*kariole*« na solnem polju med kanaloma Grande in Picchetto, solinarsko hišo in plovilo za prevoz soli v kanalu Picchetto, kanal Giassi, solinarsko hišo ob kanalu Giassi ter natovarjanje soli iz hišnega skladišča v kanalu Picchetto.

Fotograf Božo Štajer je leta 1954 temeljito dokumentiral zadnje aktivne obdobje prepleta dela in življenja srednjeveškega tipa solinarstva, ki je obsegal življenje v solinarskih hišah, sprotno vzdrževanje solinarske infrastrukture in upravljanje z vodnim režimom ter aktivno pridelavo bele soli. Upoštevali so sedanje stanje slabe ohranjenosti solin, je tovrstno gradivo, skupaj z materialnimi ostalinami na terenu, pisnimi in kartografskimi viri, najpomembnejši vir za prepoznavanje izvirnega videza propadajoče stavbne dediščine in druge materialne dediščine ter načina dela in življenja.

O avtorju fotografij Božu Štajerju sem iz fototeke Muzeja novejšje in sodobne zgodovine Slovenije povzel nekaj poudarkov v zvezi z njegovim fotografskim delom. Božo Štajer se je rodil 1910 v Postojni. Leta 1934 se je včlanil v Fotoklub Ljubljana in že leta 1939 je svoja dela uspešno razstavljal v Budimpešti in Dunaju. Leta 1938 je odprl lastno fotografsko obrt v Kranju. Med vojno je bil v partizanih, od junija

PRIMOŽ PIPAN, 26. 2. 2024

Slika 1: Po fotografski razstavi je solinarje, ki sol pridelujejo na severnem delu Sečoveljskih solin, imenovanih Lera, strokovno vodil Matjaž Kljun (Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Piran).

1944 do aprila 1945, šef foto sekcije v IX. korpusu. Po vojni je v Kranju nadaljeval svojo obrt. Leta 1946 je uspešno opravil pomočniški izpit iz fotografske stroke. Leta 1947 se je kot fotoreporter zaposlil v Uradu za informacije pri Predsedstvu vlade Ljudske Republike Slovenije. Poklicna pot ga je vodila v podjetje Triglav film, kjer je leta 1948 postal vodja fotolaboratorija. S svojim znanjem je pomagal pri ustvarjanju več celovečernih filmov, med njimi tudi pri nastanku prvega celovečernega umetniškega filma Na svoji zemlji (1948). Leta 1948 je v Uradu za informacije najprej delal kot novinar publicist, a je hitro napredoval v načelnika foto oddelka, nato pa še za šefa urada. Leta 1949 je bil kot mojster umetniške fotografije sprejet v Društvo za dekorativno umetnost. Leta 1950 je bil Božo Štajer dodeljen kot fotoreporter k Izvršnemu odboru OF, da pripravi fotografsko gradivo za veliko razstavo ob deseti obletnici OF. 1951 je svojo službeno pot nadaljeval v podjetju Exportprojekt v Ljubljani v foto oddelku z nazivom fotoreporter novinar – publicistične stroke. Poklicna pot Boža Štajerja se je leta 1954 nadaljevala na novoustanovljenem foto oddelku pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti (SAZU) v Ljubljani, kjer je bil kot mojster umetniške fotografije vodja fotolaboratorija, ki ga je vodil vse do svoje smrti leta 1967. Tudi v času delovanja pri SAZU je nadaljeval z uspešnim razstavljanjem svojih del. Leta je 1959 uspešno razstavljal v Beogradu, v Varšavi in Romuniji, leta 1961 v Ljubljani, Mariboru in Slovenj Gradcu, leta 1965 v Ljubljani in Zadru. Leta 1966 je s svojimi deli sodeloval tudi na zvezni razstavi fotografije v Pragi.

Zanimiva vzporednica med življenjem Boža Štajerja in Piranskimi solinami je, da je leta 1967 ob njegovi smrti ugasnila tudi proizvodnja soli v južnem območju Sečoveljskih solin, imenovanem Fontanigge.

Pričujoče besedilo je nastalo v okviru temeljnega raziskovalnega projekta Zrno soli, kristalizacija sobivanja: solinarstvo kot izkustvena okoljska modrost (J6-50196), ki ga izvajata ZRS Koper in ZRC SAZU ter raziskovalnega programa Dediščina na obrobjih (P5-0408), ki ju financira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije.

Primož Pipan